

gen forlangte Biskoppernes Betænkning om, hvordan det skulde forholdes i Fremtiden med de indførte Bededage. Resultatet blev den nævnte endelige Forordning, og i dens Ordlyd gaar igen, hvad der blev sagt i den første: »Dernæst er det at befrygte, at ligesom Guds rette, rene og saliggørende Ord bliver i denne Tid Dag efter anden hele Riger, Lande og mange Tusinde Mennesker betaget, forment og frarøvet, at os den samme bedrøvelige Straf vil overgaa, med mindre vi taknemmelige rette vort Liv og Levned efter Guds Ord«. Forordningen om Husbønner var blevet indskærpet 1630 og blev det paany 1631 (Danske Kirkelove III Numrene 125, 149, 152, 157, 168, 169). De ordinære Bededage er siden gaaet af Brug. Der er jo kommet saa meget andet i Stedet.

Det afgørende Stykke i alle Bededagene var *Litaniet* med en Række tilhørende Kollektor, som der kunde vælges iblandt. Og Litaniet var saa populært, at det kneb at faa Folk til at respektere Præstens Parter deri. De vilde synge det hele med.

*P. Severinsen.*

## FORENINGSMEDDELELSER.

### Dansk historisk Fællesforenings Aarsmøde i Sønderborg den 8—10. Juni 1928.

Efter Indbydelse fra Bestyrelsen for Amtsmuseet i Sønderborg blev Aarsmødet for 1928 holdt i Sønderborg. Museumsbestyrelsens Formand, Amtmand *Lundbye*, og efter hans Bortrejse, Postmester *Ræder*, tog sig af den praktiske Ordning af Mødet. Museumsbestyrelsen blev ved dette Arbejde bistaaet af Lederen af Byens Turistbureau, Redaktør *Møller* (Heimdal). Ved Velvilje fra Rektor *Hertz's* Side havde Fællesforeningen faaet Lov til at benytte Statsskolens Festsal til Repræsentantmødet og Foredragene. — Repræsentanterne ankom til Sønderborg i Løbet af Fredag Eftermiddag. For de fleste var der gennem Foreningen skaffet Kvarter paa Missionshotellet »Strand«.

Deltagere i Repræsentantskabsmødet var: *for Amtssamfundene:*

fhv. Adjunkt *Weilbach* (Frederiksborg), Redaktør *Kofoed Larsen* (Holbæk), Pastor *P. Severinsen* (Sorø), Arkitekt *Tidemand Dal* (Præsto), Amtsforvalter *A. Holck* (Maribo), Proprietær *Hjorth* og Ingeniør *Andreasen* (Odense), Kæmner *Brandorff* (Vejle), Gdr. *Alkærsig* (Ribe), fhv. Førstelærer *Storgaard Pedersen* og Museumsforstander *Klokker* (Ringkøbing), Bibliotekar *Haugsted* (Aarhus), Redaktør *Aaberg* (Thisted), Postmester *Klitgaard* (Hjørring); — for Museerne: Direktør *Mackeprang* (Nationalmuseet), Museumsinspektør *Chr. Axel Jensen* (Københavns By-museum), Arkitekt *Zanzenberg* (Dansk Folkemuseum), Arkivar *Hjorth-Nielsen* (Post- og Telegrafmuseet), Dyrslæge *Clausen* (Holbæk Mus.), Museumsinsp. *Johs. Olsen* (Svendborg Mus.), Museumsinsp. *H. P. Hansen* (Herning Mus.), Museumsinsp. *Raben* (Sønderborg Amtsmus); — for andre Institutioner: Generallojtnant *Tuxen* (Generalstaben), Kaptajn *Rockstroh* (Hærens Arkiv), cand. mag. *Gunnar Knudsen* (Stednavneudvalget), Landsarkivar *Holger Hansen* (Landsarkivet for Sjæll. m. m.); desuden Fællesforeningens Formand, Professor *Kn. Fabricius*, og dens Sekretær Adjunkt *R. L. Balslev* samt Lokalkomiteéns Formand, Postmester *Ræder*, Sønderborg; — fhv. Landsarkivar *Hornemann* og Dr. phil. *Marius Kristensen* overværede efter Indbydelse Mødet. Mødet begyndte Fredag Aften Kl. 6<sup>1</sup>/<sub>2</sub> og varede til Kl. 8, men fortsattes derefter Lørdag Formiddag. Referatet bringes her samlet.

Postmester *Ræder* indledede Mødet med at byde Velkommen til Sønderborg. Dette Sted er egnet til et saadant Møde, her taler Minderne stærkt og dybt. Vi har i vor Nærhed Nydam Mose, her vidner Sønderborg Slot om sin mørke Historie, nu rummer Slottet Sønderborg Amts Museum, som er blevet til ved Forstaaelse og Fordragelighed fra alle Sider, og som snart med Rette vil kunne kaldes Sønderjyllands Nationalmuseum. Her i Sønderborg vil vi kunne sande de Ord, som staar paa Stenen paa Dybbøl Mølle: Fremtid gror af dyre Minder. Fællesforeningens Formand, Professor *Fabricius*, takkede for det Velkommen, Postmesteren havde givet. I national Henseende er Mødet naturligvis neutralt, og dog er det saadan, at denne Egn maa tale stærkt til enhver Dansk. Her taler til os Aarhundreders Minder, fortættet i et Billedet, det Drachmann har givet i »Derovre fra Grænsen«. Vi føler her, hvor dybt vi er i Forening med det henede, at vi er af fælles Rod. Jeg vil inderlig haabe, at disse Dage maa være med til at styrke Sammenholdet og Fællesskabet. Det er Dansk historisk Fællesforenings Opgave at vække Forstaaelsen for de historiske Minder, vække den historiske Sans. Faa Steder vil Jordbunden være saa god som her.

*Formanden* aabnede derefter Mødet. Han mindedes afdøde Redaktør *P. Eliassen*, Kolding. Redaktør *Eliassen* havde fra Foreningens ældste Tid været et virksomt og initiativrigt Medlem, som ved sin særprægede Personlighed og ofte ved sin sunde Kritik havde betydet meget for Foreningen.

Landsarkivar *Holger Hansen* aflagde derefter Beretning for *Arkivsektionen*. Forrige Aar var der blevet udarbejdet en Vejledning til Ordning af Byarkiver, som var trykt i »Fortid og Nutid«, og hvoraf der var sendt Særtryk til Byraadene, Særtryk kunde stadig faas ved Henvendelse til Redaktionen. Sektionen havde syslet med Tanken om at skaffe en Fortegnelse over, hvad der findes af Kirkeregnskaber, men dette Arbejde er nu blevet optaget af Nationalmuseet, og Materialet tænkes trykt i »Fortid og Nutid«. Magister *Hermansen* har udarbejdet en Fortegnelse over de sjællandske Kirkeregnskaber, som altsaa med det første vil kunne gaa i Trykken og senere efterfølges af Fortegnelser for de andre Landsdele. *Holger Hansen* har udarbejdet en Fortegnelse over fynske Kirkeregnskaber.

For *Tidsskriftsektionen* aflagde Sekretæren, Adj. *Balslev*, Beretning. Arkivar *Nygårds* Vejledning til at drive topografiske Studier, som var trykt i sidste Hefte af *Tidsskriftet*, kunde faaes i Særtryk ved Henvendelse til Redaktionen; det vilde være ønskeligt, om det kunde blive meddelt i Amtsaaarbøgerne. Angaaende Trykkeripriserne fremlagde Gdr. *Alkærsig* nogle nye Oplysninger, og i den paafølgende Diskussion havde Proprietær *Hjorth*, Postmester *Klitgaard* og General *Tuxen* Ordet. *Formanden* udtalte til sidst Ønsket om, at Gdr. *Alkærsig* vilde stille sit Materiale til Sekretærens Raadighed.

For *Museumssektionen* aflagde *Chr. A. Jensen* Beretning. En Bogfortegnelse til Brug for Provinsmuseerne foreligger nu trykt i Korrektur og vil komme i næste Hefte. Det er vanskeligt at begrænse en saadan Fortegnelse, mange vil maaske finde den for lidet fyldig, andre at vi har taget for meget, især for mange udenlandske Værker med. Vi har ikke været bange for at henvise f. Eks. til Artikler i »Frem«, der kan godt staa værdifulde Ting, ligeledes i *Salmonsens Lexikon*. Alligevel er det heldigt, at der nu bliver Lejlighed til at se den i Korrektur. Taleren vilde være taknemmelig for Bemærkninger inden Rentrykningen.

Under Henviisning til Forhandlingerne paa det sidste Repræsentantmøde i København (se S. 74 ff.) oplystes derefter, at den paatænkte Museumsforening endnu ikke var stiftet. Efter Vedtagelse paa Museumsrådet havde Direktør *Mackeprang* til de da indbudte Museer fremsendt Spørgsmaal om, hvorvidt de ønskede

en Museumsforening oprettet, og om denne burde søge Samarbejde med D. H. F. Endnu var der ikke indløbet Svar fra alle, men det kunde dog oplyses, at Flertallet havde svaret ja paa begge Spørgsmaal. Enkelte havde svaret nej; enkelte ønskede nu ingen Museumsforening, men at forblive i D. H. F. At den ny Museumsforening vilde komme, maatte dog anses for givet, og idet Museumssektionen stillede sine Mandater til Raadighed, anbefalede den atter at søge at bevare Forbindelsen mellem Museernes særlige Sammenslutning og D. H. F.

Med dette Formaal for Øje forelagdes da følgende

Udkast til Ændring af Dansk historisk Fællesforenings Love.

(Foreningens Love findes trykt i »Fortid og Nutid« III, 226).

*Til § 1 føjes som Stk. 2:*

»Det staar de tre Hovedgrupper af Medlemmer, Foreninger og Samfund, Arkiver, Bibliotheker og lignende Institutioner samt Museer, frit at ordne sig i Sektioner eller Forbund med særlige Love og Bestyrelser. Dog skal saavel Foreninger som Institutioner altid kunne være Medlemmer af Dsk. hist. Fællesforening, uden at der dermed følger nogen Forpligtelse til at indtræde i de nævnte Sammenslutninger«.

### § 7.

»et Forretningsudvalg, bestaaende af en Formand og 4 andre Medlemmer«

*udgaar og erstattes med:*

»et Forretningsudvalg, bestaaende af en Formand og 6 andre Medlemmer«. — —

»Endvidere vælges to Suppleanter til Udvalget«  
*udgaar.*

*Desuden tilføjes som Stk. 2:*

Ved Valget vil det være at paase, at hver af de i § 1 nævnte Hovedgrupper repræsenteres ved 2 Udvalgsmedlemmer. Under Forudsætning af, at en eller flere af de i § 1 nævnte Sammenslutninger dannes, er disse Formænd selvskrevne Medlemmer af Forretningsudvalget, saaledes at Repræsentanterne kun vælger Gruppens andet Udvalgsmedlem«.

*Formanden:* Det behøver ikke at betyde en Ændring af Fællesforeningen; muligvis vil kun Museerne organisere sig i en særlig Underafdeling. Bestyrelsen maa ændres for at repræsentere de forskellige Underafdelinger. Halvdelen af Bestyrelsen vil efter det nye Forslag ligge fast, medens det samlede Repræsentantskab kan vælge den anden Halvdel, for denne sidste Halvdels Ved-

kommende vil man kunne tage praktiske Hensyn, f. Eks. at en Del af Bestyrelsen (især Kasserer og Sekretær) bor i København.

*Aaberg* mente, at der allerede bestod et udmærket Samarbejde mellem Provinsmuseerne og Nationalmuseet. Nye Former vilde kun betyde nye Udgifter til Kontingent og Delegeretmøder.

*Formanden:* Landet ligger til saadan, at der faktisk er dannet en Museumsforening, og Spørgsmaalet er, om den kan finde Plads inden for Fællesforeningen. Vi maa samles om det Problem, hvorledes Fællesforeningen maa dannes for at optage en Museumsforening.

*Rockström* fandt Forslaget overflødigt; naar Loven ikke udtrykkelig forbyder særlige Sammenslutninger, hvem kan da have noget imod dem. Foreslaar derfor principielt, at Forslaget bortfalder. Subsidiært, at Tilføjelsen til § 1 ikke sættes ind som § 1, som jo udtrykker Foreningens Formaal, men at det derimod i Forbindelse med sidste Punktum af § 1 kommer til at udgøre en ny Paragraf. Paaviser iøvrigt forskellige dunkle Udtryk baade i Lovene og Lovudkastet og ønsker et Udvalg nedsat for kritisk at gennemgaa Lovene og kodificere nyere Bestemmelser.

*Formanden:* Det er nødvendigt at give Adgang for den særlige Forening, hvorimod Kaptajnens subsidiære Forslag synes heldigt. Lovene er sikkert ikke Hastværksarbejde, men de er jo nu gamle og kan sikkert trænge til en Kølhaling, saa Nedsættelse af et Lovudvalg vil sikkert være heldigt.

*Aaberg* tog sin tidligere fremsatte Indvending tilbage, da det jo stod Museerne frit, om de vilde slutte sig til en Museumsforening eller ej.

*Tidemand Dal:* Der staar intet om, at en Museumsforening melder sig ind, men derimod, at de enkelte Museer gør det. Hvem andre end Fællesforeningen har Interesse af, at Museumsforeningen er Medlem af Fællesforeningen.

*C. A. Jensen:* I Forslaget til Museumsforeningens Dannelse staar, at den indmelder sig i Fællesforeningen, saadan at hvert enkelt Museum er Medlem. Det afgørende er de rent praktiske Forhold, Aarsmødet og Tidsskriftet, og her oprettes en nøje Forbindelse. Et Fællesskab paa disse to Omraader vil spare Tid og Penge. For Museumsforeningen vil det ogsaa være heldigt at slutte sig til det gamle Tidsskrift. Det er saadanne praktiske Ovevejelser, der ligger bag ved Forslaget.

*Tidemand Dal:* Men hvorledes er Forholdet mellem Museer i og udenfor Museumsforeningen, som dog alle er Medlemmer af Fællesforeningen. Man kunde vel lige saa godt have bevaret det gamle Forhold, at der dannedes en Sektion.

*C. A. Jensen:* Det afgørende er, at der kommer en nærmere Sammenslutning.

*Formanden:* I Praksis vil sikkert alle Museerne gaa sammen i en Museumsforening og ikke blive staaende som enkelte Medlemmer. Lovforslaget er kun forelagt til Drøftelse, ikke til Vedtagelse, og der bør maaske forinden nedsættes et Lovudvalg for at gennemgaa det; men denne Drøftelse har Betydning for at vise vor Villighed til at optage en Museumsforening.

*Holck* udtalte sin Tilfredshed med, at man havde gjort Rammerne saa vide og rummelige.

*Formanden:* Museer, der slet ikke ønsker at være med i Fællesforeningen, kan vi intet gøre for. Foreslaar som Medlemmer af et Lovudvalg: Kapt. Rockstrøh, C. A. Jensen og Sekretæren.

*Severinsen:* Kan vi egentlig komme videre i Dag; vi skal vel nu blot stemme om, hvorvidt Forslaget skal sendes til anden Behandling.

*Formanden:* Det, der kan naas her, er egentlig blot Tilkendegivelse af Sympati for Grundtanken. Pastor Severinsen har vist Ret i, at vi ikke kan naa videre i Dag. Foreslaar følgende *Dagsorden:*

Idet Repræsentantmødet udtaler sin Sympati for det fremlagte Ændringsforslag til Lovene, overgiver den den nærmere Udformning af den deri fremsatte Tanke samt et Gennemsyn af Lovene til et Udvalg, bestaaende af Kaptajn Rockstrøh, Museumsinspektør Chr. A. Jensen og Adjunkt Balslev, idet man venter det nye Lovforslag fremsat paa Foreningens næste Repræsentantmøde.

Dagsordenen vedtoges enstemmigt.

Kassereren (*Holger Hansen*) maatte gøre Undskyldning for, at han havde glemte *Regnskabet*, som var gennemset og godkendt af Revisorerne, hjemme; efter Hukommelsen meddelte han Forsamlingen Hovedtrækkene af Regnskabet og lovede, at det skulde blive trykt i det først udkommende Hæfte af Fortid og Nutid og forelagt det næste Repræsentantmøde til Godkendelse. (Se S. 178).

*Hjorth Nielsen* ønskede, at det maatte blive en Regel, at Regnskabet tryktes i Fortid og Nutid. Hertil føjede *Haugsted* Forslag om, at der toges Særtryk til Uddeling blandt Repræsentanterne.

Man gik derefter over til *Valget*.

*Formanden* udtalte, at Fællesforeningen nu var omtrent 20 Aar gammel. Kunde tænke sig, at ogsaa et Personskifte kunde være rimeligt i Forbindelse med den paatænkte Omstøbning af Foreningen.

Taleren havde haft Glæde af sine mange Aars Arbejde i For-

eningen, men mente, at han ogsaa af Helbredshensyn maatte tænke paa at trække sig tilbage. Af Bestyrelsen var han blevet gjort opmærksom paa det uheldige i at gaa netop nu, hvor Forhold, der var saa væsentlige for Foreningens fremtidige Virksomhed, var under Drøftelse, og det havde været afgørende for ham. Resultatet var da, at den samlede Bestyrelse var villig til at fortsætte, men at Repræsentanterne maatte være forberedt paa, at Formanden næste Gang vilde trække sig tilbage. For at skaffe nye Kræfter ind i Arbejdet foreslog Bestyrelsen, at den skulde supplere sig med to Suppleanter, saaledes som der ogsaa var Mulighed for efter Lovene. Som Suppleanter foreslog Formanden Dr. phil. Marius Kristensen og cand. mag. Gunnar Knudsen.

Den samlede Bestyrelse og de foreslaede Suppleanter valgtes.

Under Punkt *Eventuelt* blev to Forhold bragt paa Bane, som gav Anledning til en længere Drøftelse. Postmester *Klitgaard* udtalte Ønsket om, at Forfattere i Amtsaarbøgerne kunde komme bort fra at *aftrykke Aktstykkerne in extenso*, og Gdr. Søren Alkær sig foreslog, at Amtssamfundene skulde frasige sig deres Statstilskud.

*Klitgaard*: Som Anmelder i »Jyllandsposten« havde Taleren ofte kritiseret, at man i Amtsaarbøgerne citerede Aktstykkerne ordret og med gammel Stavemaade. Han var blevet angrebet for denne Kritik og havde udtalt, at han vilde foranledige en Udtalelse i »Fortid og Nutid« om denne Sag.

*Formanden*: Secher har udtalt sig om denne Sag i 1914 i Indledning til Rettertingsdomme, ligeledes Erslev i Indledning til Herredagsmøder under Christian IV.

*Gunnar Knudsen*: De Secherske Principper er uheldige, anvendt paa Person- og Stednavne. Af Hensyn til Navneforskningen maa man ønske den oprindelige Stavemaade bibeholdt.

*Formanden*: Ved Gunnar Knudsens Indlæg er der kommet et nyt Problem frem, nemlig Filologiens Krav, som ofte maa gaa mod Historiens. Et andet Spørgsmaal er ogsaa vigtigt, om man skal sammendrage Stoffet (som i Kanc. Brevbøger) eller gengive det in extenso.

*Marius Kristensen* mindedes en lignende Drøftelse for c. 40 Aar siden ved en Øvelse hos Professor Erslev, hvor akkurat de samme Synspunkter kom frem. I de lokalhistoriske Aarbøger vil det være det rigtigste at skrive moderne og sammendrage for ikke at besvære Læseren med uvedkommende Stof. Men Ordene bør bibeholdes. I Noterne bør Stednavnenes gamle Stavemaade anføres. Den første Betingelse for en Udgiver er, at han kan læse Skrift, hvad ogsaa Secher altid gjorde opmærksom paa. For-

staaelse af det læste er ogsaa nyttig; men den kan ikke altid forlanges. Hvor Forstaaelsen glipper, maa man gengive nøjagtigt; naar man forstaar, kan man staa friere. Den nævnte Udgivermaade er imidlertid forkastelig ud fra en Sprogmands Synspunkt, men man maa altsaa nøjes med at forlange, at Ordene beholdes og at den gamle Stavemaade ved alle vanskelige Ord tilføjes i en Note.

*Holger Hansen* var enig med Marius Kristensen. Spørgsmaalet, som var rejst af Klitgaard, var egentlig kun, hvordan man skulde bære sig ad i Amtsaarbøgerne. Der bør man afgjort skrive moderne. Ingen Filologer gaar til Amtsaarbøgerne for at gøre Studier.

*Tuxen* sluttede sig til den sidste Taler. I Amtsaarbøgerne bør man skrive moderne. Hvad fremmede Sprog angaar, da bør man oversætte; men man skal passe paa ikke mindst over for Latinen. En Udgiver, som ikke er ganske sikker paa det Punkt, bør gaa til en latinkyndig, eller han bør give Originalen foruden Oversættelsen, saa det er muligt at øve Kontrol.

*Severinsen*: Her drejer det sig ikke om Udgiverteknik. Spørgsmaalet er kommet fra Amtsaarbøgerne, som skrives for Menigmand. Mange Forfattere er saa glade for det, de finder, at de vil citere alt, f. Eks. Tingsvidner, med alle deres lange Formler. Redaktionerne bør her holde lidt igen. Man maa hellere fortælle end citere Dokumenter. I Fortællingen kan man saa indflette ejendommelige Ord og Udtryk. Det er ikke at foragte, at der i hver Aarbog er noget, man kan kalde Almanakstof; det behøver ikke at være historisk værdiløst, fordi det er let læst.

*Alkærsig* glædede sig over de Synspunkter, som her var kommet frem og var især glad ved Severinsens Udtalelse. Det gaar med en Artikel, som med Udarbejdelsen af et Foredrag; de Brudstykker, som har Betydning for Fagfolk, har ikke Interesse for den almindelige Læser. Man maa gøre sig det Arbejde, som det koster at sammenarbejde det til en Helhed, saa det virkelig er optaget i ens Sind; og saa maa man finde sig i, at Billedet maaske bliver lidt skævt.

*Haugsted*: Redaktionerne maa være glade ved gennem denne Forsamling at faa Støtte til at afvise dem, der blot mekanisk skriver af. Læge Læsere vil ofte blive hængende i Dokumenternes Formularer og ikke faa fat i det egentlige Indhold. Taleren henstillede til Kolleger, at man skar noget stærkere ned paa det Punkt.

*Gunnar Knudsen* vilde ikke fremholde filologiske Synspunkter, men blot gøre opmærksom paa Navnestoffet. Ved forsvundne



Navne kan man ofte gøre Fejl ved en moderniseret Stavemaade. Lokalhistoriske Afhandlinger er netop ofte betydningsfulde for Stednavneforskningen, fordi de i saa høj Grad gaar i Detailler.

*Formanden:* Der er ofte noget interessant ved den gamle Stavemaade; det kan man maaske netop faa frem ved at bevare den gamle Stavemaade for Stednavnenes Vedkommende.

*Hjorth Nielsen* fremførte et andet Problem, nemlig Brevstoffet. Secher hævdede, at Brevstof kun skulde moderniseres efter 1700 og da kun mindre betydelige Mænds Breve. I ældre Tid skrev ofte dannede Mænd grammatisk forkert.

*Severinsen:* Breve er jo lidt andet end Dokumenter; her kan man vist i en Amtsaaarbog gaa frem efter Skøn. — Det er nødvendigt, at Stof fra gamle Dage bliver gjort læseligt. Taleren havde selv været heldig med en Aarbogsartikel, som først havde været trykt i en Avis. — Det var noget fra Acta Pontificum, som indeholder et store stedligt Stof, som nok kunde have Interesse, hvis en latinkyndig kunde tolke det.

*Klitgaard* takkede for Deltagelsen i Diskussionen, som vidnede om Interesse og Tilslutning.

*Formanden* udtrykte Ønsket om, at noget af det her sagte kunde bundfældes i Foreningens Tidsskrift i Form af en Afhandling. Sommetider maa man dog beholde Skrivefejlene for at give det en vis Kolorit.

*Marius Kristensen:* Ja, men ikke fremhæve det med et Udraabstegn.

Man gik derefter over til at drøfte *Alkærsigs Forslag, at Amtsamfundene skulde frasige sig Statstilskud.*

*Formanden:* Forslaget er utvivlsomt idealistisk, men det rummer rigtignok visse Farer. Der er gamle og rige Samfund, men der er ogsaa fattige, hvis Eksistens staar paa Spil. Drøftelsen maa ske i sand kollegial Aand.

*Hjorth* havde først som Landmand glædet sig over Tanken. Men der er jo dog kun Tale om smaa Beløb, der dog betyder saa meget for de smaa Samfund. For c. 100 Aar siden stiftedes Fyens top. hist. Samf., som kun havde c. 100 Medlemmer, næsten alle Akademikere. Nu er vort Samfund paa c. 1300 Medlemmer, og Hovedbestanddelen er nu ganske jævne Folk. Akademikerne er i Mindretal. Taleren havde iøvrigt intet Mandat til at tage noget Standpunkt i denne Sag.

*Brandorff:* Interessen burde være saa stor, at Samfundene kunde bære sig; men giver vi Statstilskuddene fra os, risikerer vi, at vi mister Amt, Kommune og Banker. Ved de forskellige Repræsentantmøder har der i de sidste Aar ofte været drøftet

økonomiske Forhold, f. Eks. Kontingent og Forfatterhonorar. Det vilde være en stor Hjælp, om Samfundenes Regnskaber var ens affattede.

*Haugsted:* Staten har en Pligt til at støtte kulturelle Formaal, ligegyldigt om det er lokalt eller sagligt begrænset. Det vilde være selvmorderisk at give Afkald paa dette lille Beløb, som Staten jo iøvrigt selv har nedskaaret fra 400 til 280 Kr. Det at have Statsunderstøttelse har mere Betydning end de 280 Kr., det giver en vis Autoritet. Vi kan desuden risikere at støde baade Amt og Kommune fra os. Taleren mente, at der i hans Bestyrelse ikke vilde være Stemning for at opgive den pengelige og moralske Støtte, som Statsunderstøttelsen betød.

*Aaberg:* Hvis Thisted mister de 280 Kr., betyder det, at vi maa opgive Aarbogen. Museet kan kun bestaa ved Tilskud fra vort historiske Samfund.

*Klitgaard* kunde som Haugsted til Nød undvære Pengene, men mente, at man burde holde fast paa Statstilskuddet for de smaa Samfunds Skyld. Forfatterhonorarerne er mange Steder saa smaa, at man ikke kan vente at faa noget ordentligt Bidrag.

*Raben:* I Sønderborg har vi endnu ikke betalt en Øre i Forfatterhonorar. Forfatterne har skrevet af Interesse for Sagen, og Aviserne har været velvillige til at tage Stoffet i Kronikker, saaledes at det bagefter er blevet samlet til en Bog. Man maa vække Interesse inden for Hjemstavnen.

*Alkærsig* havde egentlig ikke ventet nogen større Tilslutning. Bønder er ikke indstillet paa at tage Brødet af Samfundets Haand. Det er et ideelt Synspunkt, som Taleren leder om Tilslutning til. Praktisk lader Sagen sig let gennemføre; man skal gøre et Arbejde for at skaffe Medlemmer. Ud fra det ideelle Synspunkt er det ligegyldigt, om Beløbet er stort eller lille. Det er rent forkert, at vi i vort Samfund er kommet saa meget ind under Statens Forsorg, som forflygter det personlige Ansvar; det er den gale Retning, som er begyndt i 1901. Ønskede Forstaaelse for den ideelle Side af Sagen.

*Formanden* udtrykte sin Sympati for Tanken og mente, at Forslagsstilleren i Hovedsagen havde Ret. Haugsted havde ogsaa fra sin Side gjort et ideelt Synspunkt gældende, men Formanden mente rigtignok, at Alkærsigs vejede mest. Men af praktiske Grunde (Hensynet til de smaa Samfund) er der Grund til at holde paa Statstilskudet.

Til Slut omtalte *Formanden* et Brev, han havde modtaget fra Højskoleforstander Th. Dissing, Vejstrup, angaaende *Hjemstavnskursus*. Skønt Fællesforeningen ingen direkte Forbindelse

har med Hjemstavnskursus, lader Formanden Meddelelsen gaa videre: Man arbejder for at faa et Hjemstavnskursus paa Vejstrup Højskole i 1930 — og ønsker ved samme Lejlighed et Anlæg med en Række Langdysser indviet ved Guldhjærg Præstegaard, som var købt til Fredning.

Repræsentantmødet Fredag Aften afsluttede Kl. 8, derefter fulgte et Foredrag af Højskolelærer, cand. mag. *C. P. O. Christiansen*, Askov, om *Nutidens Syn paa Christian II.*

Ingen anden dansk Konge har som Chr. II gennem Tiderne beskæftiget Sindene; Gang paa Gang er Forskerne vendt tilbage til ham, og Gang paa Gang er Opfattelsen af ham blevet ændret. Tre Forhold i hans Liv har i den nyeste Tid været Genstand for Drøftelse mellem Historikere. Hans Forhold til Reformationen, mens han endnu er Konge, hans Forhold til det stockholmske Blodbad og endelig hans Forhold til Luther efter hans Fordrivelse fra Danmark.

Hvad det første Forhold angaar, blev nyt Land vundet ved Oskar Andersens Bog fra 1917, Reformationsjubilæets Aar: Overfor Kirkebruddet. Medens man tidligere i Kongens Indkaldelse af tyske Prædikanter og i hans Lovgivning om Kirkeforhold har set en Paavirkning fra Luther, saa paaviser Oskar Andersen i nævnte Bog, at Kongen tvært imod tager Afstand fra Luther, medens han derimod er paavirket af den senmiddelalderlige bibelske Reformkatholicisme, den som har sine Rodder i Konciliebevægelsen i det 14. og 15. Aarh. Kongens Raadgivere er her Hans Mikkelsen, som senere blev Lutheraner, og Poul Helgesen, som hele sin Tid fastholdt det reformkatske Standpunkt.

Det andet Punkt, hvor Striden egentlig er staaende den Dag i Dag, er Kongens Forhold til det stockholmske Blodbad. Her er arbejdet baade fra dansk og svensk Side, og alligevel er det vel tvivlsomt, om der nogensinde rigtig kan komme Klarhed over denne Sag. Efter Kr. Erslevs Undersøgelser i 1891, syntes det, som om der skulde falde Ro over Spørgsmaalet. Erslev holdt sig strengt til Dokumenterne fra Datiden selv, og disse talte mod Christian II eller paaviste snarere et Samarbejde mellem ham og Ærkebispens Gustav Trolle. I de senere Aar har to Professorer fra Lund, Gottfrid Carlsson og Lauritz Weibull taget Sagen op. Carlsson mener, at Kongen bærer Hovedskylden. Han henviser til den frygtelige Indflydelse, Kongen kunde have paa sine Omgivelser, saa disse undertiden kunde blive grebet af panisk Skræk. Endvidere at der blev henrettet 2 svenske Bisper, uden at de forinden var bleven afsatte, man kan vanskelig tænke sig, at Gustav Trolle kunde gaa med til noget saadant. Weibull hævder paa den anden Side, at Chr. II ikke har nogen Del i Blodbadet, at han blot har været et viljeløst Redskab i den stærkere Gustav Trolles Hænder, som vilde Sturepartiet til Livs. Weibull henviser til, i hvor høj Grad Chr. II kunde være under Indflydelse af andre (Didrik Slaghæk, Sigbrit) og selv var vankelmødig (hans Forhold efter at have modtaget Undsigelsesbrevet). Gustav Trolle har villet Sturepartiet til Livs, og et udmærket Middel har han haft, da Sammensværgelsesdokumentet blev fremdraget. At de vilde holde sammen, hvad der saa end maatte blive foretaget fra Romaborg, det var jo aabenlyst Kætteri, og hertil havde Kongen egentlig ikke andet at

gøre end at fælde Dødsdommen. Ved Weibulls Resultat forvandles Sagen egentlig til et indre svensk, det er ikke længer et dansk-svensk Anliggende. Weibulls Styrke er hans store Kendskab til kanonisk Ret. Et svagt Punkt i hans Argumentation er netop de to Bisper, som spiller en saa stor Rolle for Carlsson. — Men endnu er Striden staaende, og et ganske nyligt Indlæg er en Artikel i Svenskt hist. Tidsskrift af Joseph Sandström. Han hævder, at de to Hoveddokumenter, Anklageskriftet og Kætterdommen, meget vel kan være skrevet efter Begivenheden den 8. November, og mener, at de er sket netop for at vise Kongens Uskyldighed. Det er dog ikke lykkedes at faa senere Tider til at tro paa det før — Lauritz Weibull. Chr. II's Forhold til det stockholmske Blodbad vil stadig være et omstridt historisk Problem.

Til Slut omtalte Taleren Chr. II's Forhold til Luther ved deres Sammenkomst i Efteraaret 1523, paa et Tidspunkt, da Chr. II var aller længst nede, men hvor baade han og hans trofaste Hustru, Elisabeth, havde faaet Hjælp og en varig Paavirkning gennem Luther, — og henviste til Allens »Breve og Aktstykker til Chr. II's Historie«, der belyste denne Side af hans Liv.

Efter Repræsentantmødet Lørdag Formiddag samledes man paa Sønderborghus for at spise Frokost. Ved Kaffen efter Frokosten fortalte Gdr. *Peter Kaad*, Vollerup, om *Sønderborghus*, de Danskes Samlingssted i Trængselsaarene.

Kl. 2 samledes man igen til Eftermiddagens Foredrag paa Statskolen. Først talte Arkitekt *Zangenberg* om *Bøndergaarde paa Als*. Foredraget var ledsaget af Lysebilleder.

Som enhver gammel Bondegaard i Landet, har den alsiske visse Træk, som er fælles danske, og andre, som er karakteristiske for Egnen, og især de sidste har den alsiske ikke saa faa af. Hvad man især lægger Mærke til, er det fortrinlige Bindingsværk og dernæst Beboelseshusets store Bredde, som er en Følge af Husenes to Rækker af Beboelsesrum paa hver sin Side af et Skillerum paa langs gennem Beboelsen. Den store Bredde og den høje Tagrejsning giver Bygningerne et meget aneligt Ydre. Det mest karakteristiske for Als er dog den store Uregelmæssighed i Gaardformerne, der giver Landsbyerne et særligt ejendommeligt og malerisk Udseende. — Trods stor indbyrdes Ulighed er et Træk dog fælles for alle gamle alsiske Bøndergaarde, at Hovedhuset, det saakaldte Indhus, indeholder baade Beboelse, Stald og Lo, alt under ét Tag, men adskilt fra hinanden ved Skillerum paa tværs af Bygningens Længderetning. Dette er en ældgammel Byggeskik, hvorpaa man endnu i sin Tid har kunnet finde Exempler paa Ærø, med hvilket Als jo har været administrativt sammenknyttet, og paa de sydfynske Øer, og som i Middelalderen synes at have været udbredt over hele Danmark, jævnsides med den tolængede Gaard; men intetsteds synes den at være bevaret med en saadan Trofasthed som paa Als. — Det gamle Bindingsværk har paa Als haft et særligt højt Kulturstade og viser en overordentlig dygtig og fint udviklet Tømmermandskunst. Tavlerne er de fleste Steder udmuret med brændte Sten. Grundmurede Længer synes at være indført i Begyndelsen af 1770erne; sandsynligvis er det især Præstegaardene, der her har vist Vejen.

Eftermiddagens anden Taler var Dr. phil. *Marius Kristensen*, hvis Emne var *Erik Pontoppidan paa Als*.

Blandt de Præster, som i Tidernes Løb har virket paa Als, har næppe nogen haft saa stor Indflydelse som Erik Pontoppidan. Han fødtes i Aarhus i 1698 og viste sig tidlig som en flink og opvakt Dreng. Efter Forældrenes tidlige Død opholdt han sig bl. andre Steder en Tid hos en ældre Broder i Fredericia, hvor han ved Omgang med Garnisonens Soldater tilegnede sig betydelige Kundskaber i Tysk. Som Student i København fik han Forbindelse med den pietistiske Bevægelse, uden at den dog paa dette Tidspunkt gjorde synderligt Indtryk paa ham. Senere blev han ført ind i Pietismen ved at studere en Masse pietistisk Litteratur i en Morbroders Hus. En Udenlandsrejse, som han foretog som Hovmester for den unge Claus Huitfeldt, en Søn af Søhelten, fik stor Betydning for ham. I Holland havde han Forbindelse med reformerte Gejstlige, og i England optog den begyndende Rationalisme ham I 1721 kaldedes han til Informator i Nordborg for en Søn af Hertugen af Pløn og betræder da for førte Gang sonderjydske Jord. Enkehertuginde var Calvinist, og Pontoppidan kommer i nært Forhold til Calvinisterne; ogsaa blandt dem fandtes en pietistisk Retning, og det knyttede dem sammen. I 1723 blev han Kapellan og skulde da tale udelukkende paa Tysk; det blev i en Henseende en god Lære for ham, idet han nu var nødt til skriftlig at udarbejde sine Prædikener, Han kom i heftig Strid med Hofbetjentene, fordi han irettesatte dem, der i Herskabets Fraværelse svirede Dag og Nat. En heftig Strid havde han med Førstepræsten Brandt i Nordborg, en Strid, som fortsattes ogsaa efter at Pontoppidan i 1726 var kaldet til Sognepræst i Havnbjerg. Brandt beskyldte ham for ikke at være rettroende nok og angreb ham blandt andet, fordi han ikke vilde aflægge Ed paa Konkordieformlen; hvad Pontoppidan i Virkeligheden var berettiget til ikke at gøre, da Konkordieformlen ikke var Troesgrundlag i den danske Kirke; men derimod i den holstenske, saa det vilde betyde en Anerkendelse af Slesvigs Tilknytning til Holsten. I et Skrift »Troens Spejl« gav Pontoppidan en Fremstilling af sit Syn paa hele den pietistiske Bevægelse. Han kom i overordentlig nær Berøring med Befolkningen; alt, hvad der fandtes af pietistisk Vækkelse paa Øen, sluttede sig til ham. I Havnbjerg begyndte han ogsaa sin Virksomhed som Folkeminddeforfatter og lagde Grunden til sit Danske Atlas, Traps værdige Forgænger; endvidere udarbejdede han en dansk Kirkehistorie. Da Videnskabernes Selskab i København blev stiftet, skrev han en lille arkæologisk Afhandling: Undersøgelsen af en Jættestue i Nordsjælland, hvor hans videnskabelige Evner træder frem. Senere skrev han en værdifuld Bog om det danske Sprogs Skæbne i Sønderjylland, der viser, at han ogsaa har haft Øjet opladt i denne Henseende, og som den Dag i Dag er et vigtigt Kildeskrift. I 1735 forlod han Als, idet han kaldedes til Hofpræst i København; men hans Minde paa Als vil blive staaende i Fremtiden.

Hermed var Eftermiddagens Foredrag til Ende, hvori foruden Repræsentanterne ogsaa adskillige interesserede fra Sønderborg og Omegn havde deltaget. Man aflagde nu *Besøg paa Sønderborg Slot*. I Slotsgaarden talte Museumsinspektør, mag. art. *Chr. Axel Jensen* om *Slottets Bygningshistorie*.

Slottets Historie naar langt tilbage i Middelalderen, men dets Bygningshistorie, som hidtil kun har været lidet studeret, kan ikke følges længere end til Tiden ved Aar 1500. Den først skrevne Kilde, som giver Oplysning om Arkitekturen, er Frederik I's Ordre til at indrette Kristian II's Fængsel i det blaa Taarn, som jo desværre er nedrevet, saa at der nu kun er levnet en lille bitte Rest af dette Fangerum. Tal. havde hidtil været tilbøjelig til at tro, at der kunde paavises Rester af ældre Mure, men en fornyet Gennemgang af Slottets brogede, gule og røde Munkesten og dets varierende Skifter havde overbevist ham om, at alt det synlige Murværk tilhører den nævnte Periode, og hermed stemmer ogsaa Grundplanen med de tre runde svære Hjørnetaarne, hvoraf kun et er delvis bevaret. Siden havde Christian III bygget og repareret paa Slottet, især en Mur med granitindfattede Kanonskydeskaar paa Sydsiden samt alle Gaardsiderne og Vindeltrappetaarnene, og Dronning Dorotea havde 1560 indrettet det ejendommelige Slotskapel. Hvis store Granitstøje dog er hentet fra en romansk Bygning. Af det smukke Kapelinventar er Døbefonten sikkert et hidtil upaaagtet Arbejde af den bekendte belgiske Billedhugger Cornelis Floris, Mesteren for Fr. I's og Chr. III's Gravmæler. Midt i det 18. Aarh. fik Slottet sit nuværende, nøgterne og dystre Ydre. Slottet bør blive staaende, som det nu er, hæret af Tiden.

Efter Foredraget besaa man under Museumsinspektør *Rabens* Ledelse *Museet*, som vakte megen Interesse, især de store Samlinger fra Trearskrigen, 1864 og Verdenskrigen.

Om Aftenen samledes man til *Middag* paa Hotel »Alhambra«. Ved Bordet blev der holdt Taler af *Formanden*, Postmester *Ræder*, General *Tuxen* og Proprietær *Hjorth*.

General Tuxen mindedes Sønderborg, naar han som Dreng kom til Byen fra Tandslet Præstegaard, og da han i 1920 kom derned til Afstemningen; han ønskede Byen en lys og lykkelig Fremtid under Danebrog.

Søndag Formiddag Kl. 9 samledes man ved *Dybbøl* Mølle, hvor man under Oberstløjtnant *Bokkenheusers* Ledelse gik hele Skanseområdet igennem. Oberstløjtnanten, der i Aarene efter Genforeningen, som Kaptajn i Sønderborg, har gjort indgaaende Studier over Dybbøl Bankes minderige Historie, var en udmærket Vejleder.

Fra Skanse X, hvor Turen endte, tog man med Biler til *Broager* Kirke. Mange af Egnens Folk var mødt, saa den smukke gamle Kirke var næsten fyldt. Sognepræst *Nissen* indledede med en opbyggelig Tale, hvorefter Biskop over Haderslev Stift, *Valdemar Ammundsen*, holdt et Foredrag om *Biskop Martensen og hans Forhold til det nationale*.

Biskop Martensen var født i Flensborg. Han var hele sit Liv igennem en lidenskabelig Slesviger. Fra sin tidligste Ungdom var han helt igennem omgivet af det slesvigske. Han elskede Landet her, dets Natur og Historie. Hans Grundnatur var dansk, men han var tillige præget af tysk Kultur. Denne

Vekselvirkning frembragte en betydelig Personlighed. Efter at Martensen var flyttet til København, bevarede han dog stadig Forbindelsen med Sønderjylland. I København kom han løbende i nær Forbindelse med den vaagnende danske Litteratur, han sluttede et varmt Venskab med Øhlenschläger. Steffens Angreb paa Rationalisterne og senere Grundtvigs første Forkyndelse gjorde et stærkt Indtryk paa ham, men især fik Mynsters Betragtninger, som udkom i 1833, Betydning for ham. Hegels Tanke om at forsonne Tro og Viden optog ham meget. Som Professor virkede han mægtigt betagende, hvad Mænd som Hostrup og Johs. Fibiger vidner om; men i Tidens Løb voksede han ind i det egentlig kristelige; at han lod sig udnævne til Hofprædikant er et Udtryk for den Forandring, der skete med ham.

Forholdet mellem Dansk og Tysk havde hidtil været Harmoni; nu skete der en Forandring, idet Danmark fik et selvstændigt Aandsliv. Martensen, som i Paris, hvor han var sammen med Joh. Ludv. Heiberg og hans Hustru, var blevet sig bevidst som Dansk, blev ved Hjort Lorenzens Optræden i 1842 opmærksom paa det slesvigske Spørgsmaal. Han udtaler i et Brev: Slesvig er blevet denationaliseret, men kan det Danske endnu bestaa, bør det bevares og opmuntres. Han foreslaar, at de sønderjydske Præster skal uddannes baade i København og Kiel og ikke som før kun det sidste Sted. Martensen kom til det Standpunkt ud fra en konservativ Helstatsopfattelse, paa en sund besindig Maade ønskede han at styrke det danske Element. Begivenhederne i 1848 tog han ikke Del i. Han anede en social Bevægelse bag den liberale, og hans Konservatisme holdt ham tilbage; men mod den provisoriske Regerings Proklamation, som hele Slesvigs Præsteskab sluttede sig til, hævdede han, at Slesvig rummede to Elementer, og at der ikke maatte gøres Uret mod det danske. Efter Krigens Afslutning blev der kaldt paa Martensen til Slesvigs Bispestol, og uden Tvivl var han den bedst egnede. En Tid mente han at burde følge Kaldet; men afsløg det tilsidst; dels fordi det var svært for ham at forlade Universitetsgerningen i København, dels fordi han indsaa, at det i Virkeligheden var en Umulighed fra dansk Side at skaffe Slesvig en fyldestgørende kirkelig Betjening. I 1853 foretog han en Rejse til Slesvig og fik da efter sin Mening sin Opfattelse bekræftet. Han saa med stor Kritik paa Sprogskripterne, kritiserede dem ikke offentlig før i sit »Levned« (1883); men udtalte sig privat, og hans Opfattelse rygtedes, hvorfor han blev heftigt angrebet i »Fædrelandet«, et Angreb, som var til større Skade for Danmark udadtil, end det ramte Martensen. Efter 1864 ophørte Martensens Forbindelse og Virksomhed med Sønderjylland. Det senere danske Folkeliv i det tabte Land forstod denne udprægede Akademiiker kun i ringe Grad. Men Tabet gik ham nær til Hjertet, saa nær at han senere paa Vej til Udlandet aldrig lagde Vejen gennem det tabte Land; men da en Slægtning fra Amerika engang spurgte, om han troede, at Slesvig igen blev dansk, svarede han kort og bestemt: Ganske vist!

Martensen døde i 1884. Hans Eftermæle blev en Tid ugunstig, men hans Dag vil komme igen. Man vil opdage, at han med sin store Begrænsning var en meget betydelig Tænkner og et betydeligt kristent Menneske; en Mand, der saa de jordiske Forhold i Guds Lys.

Til Slut talte Museumsdirektør, Dr. phil. *Mackeprang* om *Kirker paa Als og Sundeved*.

Sønderjylland har fra Arilds Tid været et Grænseland; men paa Kirkebygningens Omraade hører det til Norden; kun Frisernes Omraade og Landet mellem Sli og Eider har et andet Præg. Der er intet særligt sønderjydsk Særpræg Nord for Aabenraa, der er det blot en Fortsættelse af de nørrejydske Kirker, Kvadere mod Øst, Tuf mod Vest. Syd for Aabenraa er Kirkerne beslægtet med de fynske og Kirkerne paa de sydlige Øer. Broager Kirke er en senromansk Murstenskirke. Senere Tilbygninger har givet den Korsform. Ved Triumfbuen ses Nischer til Sidealtre. Taarn har været planlagt fra første Færd. Spirene tilhører yngre Middelalder, Ideen er fra Lübeck; saadanne Spir er talrige paa Als; findes ogsaa i Sottrup; nordligst i Løjt, Diernisse og paa Langeland. Taarnene er ofte brede som i Odenseegnen. Et særligt Klokke-taarn er almindeligere her end i Kongeriget, dog findes en 5—6 paa Laaland. og i ældre Tid var det almindeligt der og i Skaane. Kun faa af Kirkerne er helt overhævet, nogle kun i Koret. Af Inventar er Fonten den ældste, den er oftest af Granit, enkelte Steder paa Als dog af gullandsk Kalksten. Af Altertavler er der flere middelalderlige her end i Kongeriget, ofte trefløjet med Korsfæstelsen i Midten, Apostle i Fløjene. Museet i Sønderborg har næst efter Nationalmuseet den største Samling af middelalderlige Snitværker. En Skt. Jørgensgruppe findes i Broager. Krucifixerne er oftest senmiddelalderlige, de fandtes oprindelig over Korbuen. Ogsaa i den katolske Tid fandtes Prædike-stole, her er dog alle efter Reformationen; en Del ældre er af samme Snedker paa Als, andre og smukke kan henføres til den bekendte Flensborg Billed-skærer Henrik Ringering; en Elev af ham er Nils Tagsen, som har skaaret Prædikestolen i Slotskapellet i Sønderborg. Kalkmalerierne i Broager er ældst i Korrundingen, iøvrigt er flere Tidsaldre repræsenteret; nogle er endog fra Tiden efter Reformationen, fremstillende Evangelisterne.

Det faldt naturligt, at Mødet i Kirken afsluttedes med: »Guds Ord det er vort Arvegods«.

*Formanden* takkede nu de to sidste Foredragsholdere og fremhævede deres Betydning for Sønderjylland. Begge har de peget paa det, der binder sammen, og derved anslaaet Mødets Grundtone. Til Slut opløste Formanden Mødet, idet han, henvendt til Museumsinspektør Raben, rettede en Tak til Museet for godt Samarbejde i de forløbne Dage.